

Kan invandring lösa problemet med en åldrande befolkning?

Åsa Olli Segendorf och Emelie Theobald*

Författarna är verksamma vid Riksbankens penningpolitiska avdelning

Den svenska befolkningen blir i genomsnitt äldre och det har diskuterats om invandring kan bidra till att lätta på det tryck på de offentliga finanserna som en åldrande befolkning innebär. Svaret på frågan är komplex. Studier visar att potentialen för att invandring ska bidra till lösningen finns där, men huruvida den faktiskt gör det beror på hur väl integrationen på arbetsmarknaden fungerar och i vilken grad utrikes födda kommer i arbete. Motiven till att ta emot invandrare är i Sverige oftare av humanitära än arbetsmarknadsrelaterade skäl, vilket i sig inte behöver vara ett hinder för förbättrad integration, men ställer krav på integrationspolitiken. I den här artikeln belyser vi både vad olika ekonomiska studier säger i frågan och hur situationen i Sverige ser ut. Penningpolitiken påverkas på kort sikt främst av de variationer i resursutnyttjande som följer av invandring. På längre sikt kommer påverkan på penningpolitiken bero på i vilken utsträckning utrikes födda kommer i arbete.

1 Inledning

Världens befolkning blir allt äldre men hur en åldrande befolkning påverkar ett lands demografi skiljer sig kraftigt åt mellan låg- och höginkomstländer. För höginkomstländer innebär en åldrande befolkning en växande andel äldre. För låginkomstländer, som i genomsnitt har en yngre befolkning, innebär däremot en åldrande befolkning främst att andelen i arbetsför ålder ökar. Samtidigt är migrationsströmmarna i världen stora och en ökad migration från låginkomstländer bidrar till att sänka den genomsnittliga åldern i höginkomstländerna. En relevant fråga är därför om en av höginkomstländernas stora utmaningar – försörjningen av en åldrande befolkning – till en del kan lösas med invandring. En genomgång av relevant litteratur visar att svaret på den frågan är komplext. Studier visar att potentialen för att invandring ska bidra till lösningen finns där, men om den i själva verket gör det beror på hur väl integrationen på arbetsmarknaden fungerar. Om den fungerar bättre än vad den gör idag så kan invandringen bidra till att öka tillväxten på såväl kort som lång sikt.

Sedan lång tid tillbaka har Sverige haft en positiv nettoinvandring, det vill säga fler personer har flyttat hit än lämnat landet, och idag är nästan 20 procent av befolkningen född utomlands. Den höga nettoinvandringen är troligen ett resultat av att Sverige, ur ett internationellt perspektiv, har liberala regler för arbetskraftsinvandring, historiskt haft generösa regler för familjeåterförening och framförallt för att Sverige under de senaste åren tagit emot många asylsökande. Har detta då underlättat försörjningen av en åldrande befolkning? I de flesta av de studier som gjorts i Sverige är resultaten dessvärre nedslående. Fram till 1980-talet omfördelades inkomster från utrikes födda till inrikes födda, men i takt med att arbetskraftsinvandringen övergått till flyktinginvandring har utrikes föddas sysselsättningsläge gradvis försämrats. Sedan mitten av 1990-talet utgör istället invandringen en

*Vi vill tacka Björn Andersson, Jesper Hansson, Stefan Ingves, Jesper Lindé, Pernilla Meyersson och Andreas Westermark för värdefulla synpunkter. De synpunkter som framförs i artikeln är författarnas egna och kan inte tas som uttryck för Riksbankens syn.

nettokostnad för de offentliga finanserna (se exempelvis Ruist 2018). Denna förändring var dock inte oundviklig; olika makroekonomiska studier som redovisas i denna artikel visar att invandring har potential att öka BNP per capita i mottagarlandet. Resultaten gäller oavsett vilken utbildning individen har vid invandringstillfället. En avgörande faktor är i vilken utsträckning de som invandrar får arbete.

Det finns många aspekter på invandringsfrågan. I den här artikeln fokuserar vi på invandringens makroekonomiska effekter. Analysen har även ett genomsnittligt perspektiv, vilket givetvis är en förenkling av verkligheten. Utrikes födda är en ytterst heterogen grupp och det är stora skillnader mellan olika individers situation på arbetsmarknaden. Flera branscher i Sverige bärs idag upp av utrikes födda. Dit hör en stor del av vården och äldreomsorgen, hotell och restaurang, och transport. Samtidigt saknar en hög andel utrikes födda en fast förankring på arbetsmarknaden, vilket är bekymmersamt både ur ett samhälls-ekonomiskt och ur ett humanistiskt perspektiv (se Gottfries 2010).

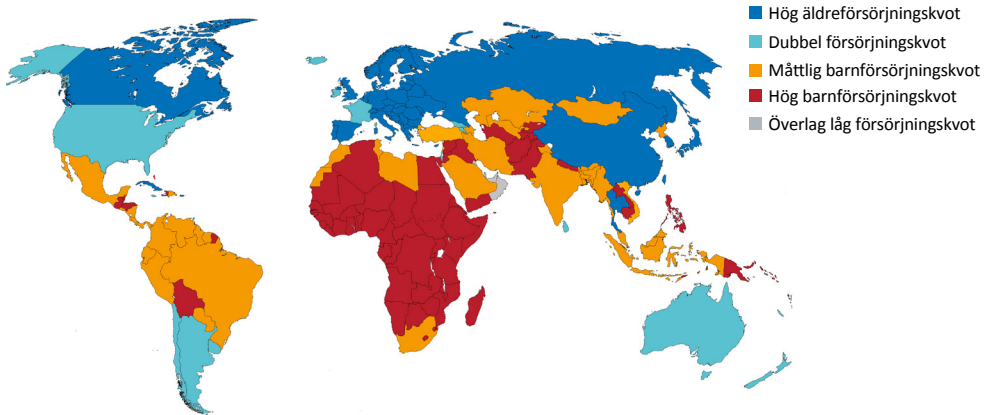
Artikeln inleds med en global beskrivning av migration och demografi i världen för att därefter gå in på situationen i Sverige. Vi går igenom den demografiska situationen och hur den sett ut i en hypotetisk situation utan invandring, vad som har utmärkt invandringen över tid och vilka makroekonomiska effekter som är att vänta av invandringen baserat på olika forskningsresultat. Därefter beskriver vi integrationen på den svenska arbetsmarknaden, jämför den med andra länder och beskriver slutligen hur invandring påverkar de offentliga finanserna. Artikeln, som kombinerar en sammanställning av tidigare forskning med aktuell statistik, är tänkt som en kunskapsöversikt över invandringens makroekonomiska effekter i dagens Sverige.

2 Demografi och migration i världen

Mellan 2000 och 2017 ökade världens befolkning med 1,4 miljarder människor, vilket motsvarar en ökning om 1,1 procent per år. Världens befolkning blir samtidigt allt äldre och andelen personer som är över 65 år uppgick 2018 till 9 procent, en ökning med 4 procentenheter sedan 1960 (se Förenta Nationerna 2017a).

Hur ett land påverkas av en åldrande befolkning beror på åldersstrukturen i landet. Genom att beräkna försörjningskvoten – det vill säga antalet barn respektive äldre som andel av den arbetsföra befolkningen – är det möjligt att jämföra olika länders åldersstruktur med varandra. Generellt är barnförsörjningskvoten hög i låginkomstländer, samtidigt som äldreförsörjningskvoten är hög i höginkomstländer, vilket vi kan se i Diagram 1. För låginkomstländer, vars befolkning alltså till stor del utgörs av unga, innebär en åldrande befolkning främst att andelen i arbetsför ålder ökar. I höginkomstländer innebär däremot en åldrande befolkning att andelen äldre ökar.

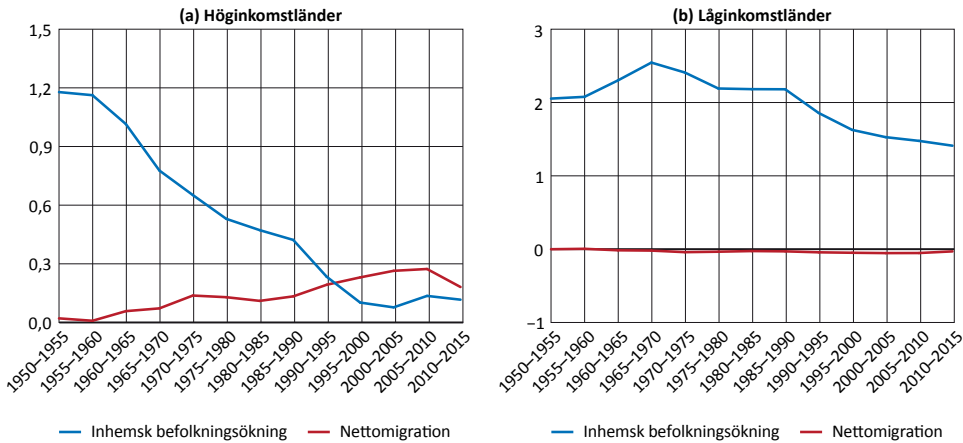
Diagram 1. Världen efter typ av försörjningskvot, 2017
Försörjningskvot

Anm. Försörjningskvoten avser antalet personer i åldrarna 0–15 och över 64 år som andel av antalet personer i arbetsför ålder (åldrarna 15–64 år). Hög äldreförsörjningskvot avser en barn- försörjningskvot lägre än 0,29 kombinerat med en äldreförsörjningskvot högre än eller lika med 0,15. Dubbel försörjningskvot avser en barnförsörjningskvot mellan 0,29 och 0,45 kombinerat med en äldreförsörjningskvot högre än eller lika med 0,15. Måttlig försörjningskvot avser en barnförsörjningskvot mellan 29 och 45 kombinerat med en äldreförsörjningskvot under 0,15. Hög barnförsörjningskvot avser en barnförsörjningskvot över 0,45 kombinerat med en äldreförsörjningskvot under 0,15. Överlag låg försörjningskvot avser en barnförsörjningskvot under 0,29 och en äldreförsörjningskvot under 0,15.
Källa: Förenta Nationerna

I takt med att befolkningen i höginkomstländer blivit allt äldre har nettomigrationen, skillnaden mellan antalet som invandrar till och utvandrar från ett land, blivit allt viktigare för befolkningstillväxten och sedan 1990-talet har nettomigration varit den huvudsakliga förklaringen till befolkningstillväxten i höginkomstländer, se Diagram 2. Det har inneburit att migranter i dag utgör nästan 12 procent av den totala befolkningen i höginkomstländer (se Förenta Nationerna 2017b).

Diagram 2. Inhemsk befolkningstillväxt och nettoinvandring i hög och låginkomstländer, 1950–2015
Procent av befolkningen

Anm. Nettomigration avser skillnaden mellan immigranter och emigranter. Inhemsk befolkningsökning avser skillnaden mellan antalet födda och antalet döda. Eftersom befolkningen är mindre i höginkomstländer jämfört med låginkomstländer blir nettomigrationen som andel av befolkningen högre i höginkomstländer jämfört med låginkomstländer.
Källa: Förenta Nationerna

3 Invandringen till Sverige

3.1 Invandringen har ökat sedan andra världskriget

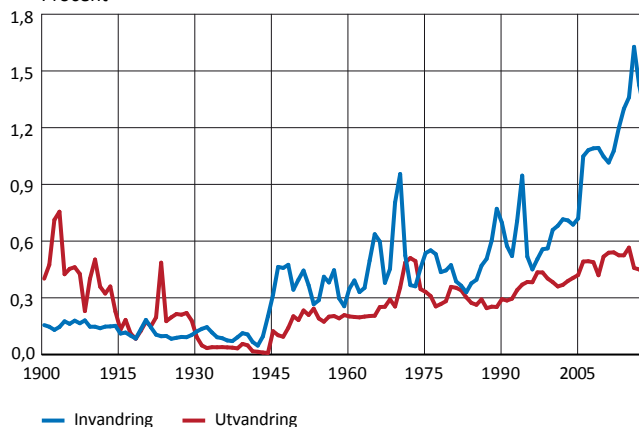
Historiskt har migrationen varierat kraftigt från år till år, men i Diagram 3 kan vi se att trenden har varit en successivt ökande in- och utvandring, med en kraftigt ökande invandring under de senaste decennierna. På 1930-talet övergick Sverige från att i huvudsak vara ett

utvandringsland till att vara ett invandringsland, bland annat beroende på återinvandring från Nordamerika. Under och efter andra världskriget tog Sverige emot krigsflyktingar från Europa, men därefter kom invandringen att domineras av arbetskraftsinvandring. Till en början kom de flesta från de nordiska länderna, särskilt från Finland, men med tiden ökade även migrationen från länder utanför Europa.

Från 1970-talets mitt förändrades invandringen gradvis. I och med den lågkonjunktur som följde efter oljekrisen minskade behovet av arbetskraft och det blev därmed också mindre attraktivt att invandra till Sverige. En större del av invandringen motiverades av humanitära skäl, och de som invandrade kom därför från andra länder än tidigare, bland annat Latinamerika och Iran. Sedan mitten av 1980-talet har andelen individer i Sverige som är födda i länder utanför EU ökat, något som till stor del är relaterat till en ökad flyktinginvandring.¹

Under 1989 invandrade nästan 25 000 individer, delvis på grund av förkortade väntetider och särskild behandling för dem med långa väntetider. Som ett resultat ökade antalet asylansökningar, vilket i sin tur ledde till hårdare regleringar senare samma år.² Under ett par år var flyktinginvandringen därefter något lägre, innan Balkankrigen förorsakade ett stort inflöde till Sverige av humanitära skäl. Antalet utrikes födda som andel av befolkningen ökade under den här perioden, till följd av att allt fler stannade kvar.

Diagram 3. In- och utvandring som andel av befolkningen, 1900–2018
Procent

Anm. För att räknas som invandrad gäller att man har för avsikt att stanna i Sverige i minst ett år. För att räknas som utvandrad ska man ha för avsikt att bosätta sig utomlands under minst ett år.
Källa: SCB

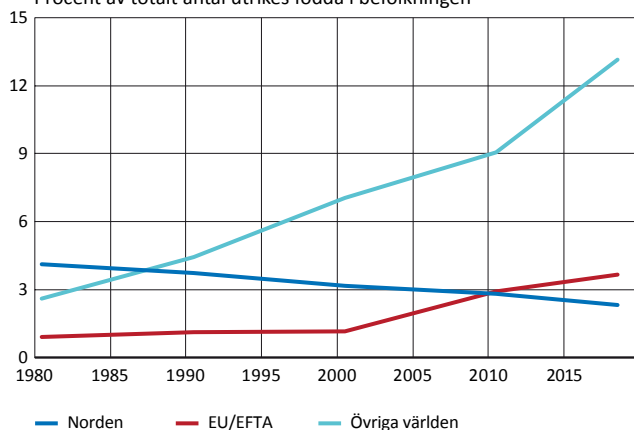
Från mitten av 1990-talet har invandringen dominerats av flyktinginvandrare och anhöriginvandring från främst det forna Jugoslavien, Mellanöstern och Somalia.³ Diagram 4 visar att sedan Sverige gick med i Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet (EES) och senare EU har invandringen från de övriga EU-länderna ökat kraftigt och under tidigt 2000-tal ökade andelen av den svenska befolkningen som är född utanför Sverige men inom EU. Ökningen av andelen utrikes födda i befolkningen drivs dock fortfarande i huvudsak av personer från övriga världen, det vill säga länder utanför EU.

1 Flyktinginvandring används här som ett samlingsbegrepp för invandringsskäl som inte är direkt relaterade till arbetskraftsinvandring, till exempel flyktingskäl, skyddsbehövande och anhörig till flykting eller skyddsbehövande.

2 Mellan 1990 och 1994 sökte 197 000 personer asyl i Sverige, vilket kan jämföras med cirka 42 000 under hela 1980-talet.

3 Med flyktinginvandrare avses här de som fått uppehållstillstånd som flyktingar, alternativt skyddsbehövande eller övriga skyddsbehövande, samt de som tidigare fått uppehållstillstånd av motsvarande skäl i den tidigare utlänningslagen.

Diagram 4. Utrikes födda i Sverige efter födelseregion, 1980–2017
Procent av totalt antal utrikes födda i befolkningen

Anm. Norden avser Norden exklusive Sverige och EU/EFTA avser EU/EFTA exklusive Norden.
Källor: SCB och Riksbanken

3.2 Arbetskraftsinvandrare utvandrar oftare

Invandring består både av de som kommer för att stanna i mottagarlandet och de som är i landet en kort tid av ett särskilt skäl, till exempel för att arbeta. Eftersom olika typer av invandring har olika in- och utvandringsmönster bidrar de på olika sätt till den aggregerade nettoinvandringen. Tabell 1 visar in- och utvandring samt nettoinvandring för olika regioner.

Skillnaderna i in- och utvandringsmönster mellan olika regioner beror bland annat på att motiven för invandringen varierar. De huvudsakliga skälen för att invandra från Norden och EU-länderna är att arbeta eller flytta till anhöriga som inte kommit som flyktingar. Eftersom motivet ofta är att arbeta och inte bosätta sig är utvandringen i dessa grupper relativt hög, vilket leder till en låg nettoinvandring. För övriga världen är flykt eller att man är anhängig till någon som flytt de huvudsakliga skälen bakom invandringen. Eftersom relativt få flyktingar och deras anhöriga utvandrar bidrar dessa grupper relativt mycket till nettoinvandringen jämfört med andra grupper. Det betyder att den övervägande delen av de som stannar i landet är flyktinginvandrare och deras anhöriga. Eftersom fler in- än utvandrar till Sverige idag är nettoinvandringen positiv.

Tabell 1. Total invandring, utvandring och nettoinvandring, 2004–2017

Tusental och procent av total nettoinvandring

Födelseland	Invandring, tusental	Utvandring, tusental	Nettoinvandring, tusental	Nettoinvandring, procent av total nettoinvandring
Norden	156,5	115,2	41,3	3,9
EU	346,0	124,8	221,3	20,9
Övriga världen	1 124,6	242,0	882,6	83,5
Totalt	1 888,8	831,9	1 056,9	100,0

Anm. Norden avser Norden exklusive Sverige och EU avser EU exklusive Norden. För att räknas som utvandrad i SCB:s statistik krävs att man meddelar Skatteverket att man ska vara bosatt utomlands i minst 12 månader. Alla meddelar inte att de planerar att flytta, vilket leder till viss osäkerhet i statistiken om utvandring.

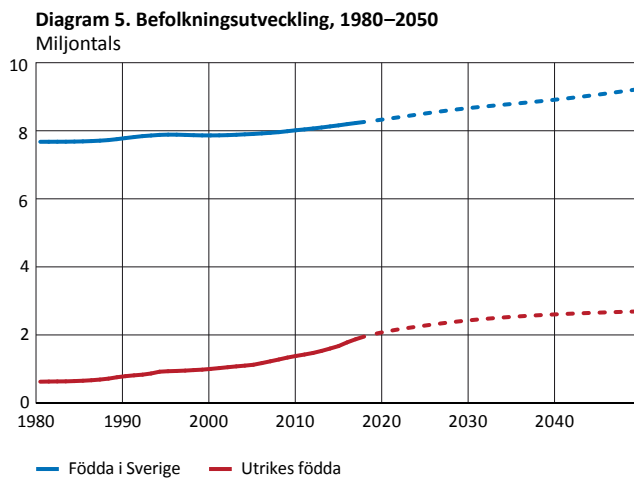
Källa: SCB

En aspekt av invandring som är intressant för vår konjunkturanalys är hur många EU-medborgare som kommer till Sverige för att möta toppar av arbetskraftsbrist. Men den tillfälliga invandringen missas i stor utsträckning i den officiella statistiken, eftersom Migrationsverket inte registrerar uppehållsrätter för medborgare i EU. Om utbudet av arbetskraft på den svenska arbetsmarknaden är större än vad som mäts i den officiella statistiken kan den faktiska bristen på arbetsmarknaden vara lägre än olika traditionella indikatorer ger

vid handen. Det totala antalet människor som arbetar i Sverige utan att vara folkbokförda är okänt eftersom det är svårt att mäta. Uppgifter till myndigheterna tyder dock på att omkring 28 000 personer direkt eller indirekt inrapporterats som arbetande i Sverige år 2017 utan att vara folkbokförda. Totalt utgör de här individerna cirka 0,6 procent av de 5 miljoner sysselsatta bland den folkbokförda befolkningen (se Konjunkturinstitutet 2017).

4 Demografisk utveckling framöver i Sverige

Sverige är ett av de länder i västvärlden med snabbast växande befolkning. Under inledningen av 2017 passerade Sveriges befolkning 10 miljoner människor och enligt SCB:s befolkningsprognos från 2019 kommer befolkningen i Sverige att öka med drygt 17 procent fram till 2050, från 10,2 miljoner till 11,9 miljoner. Befolkningstillväxten de närmaste åren drivs till stor del av invandringen, vilket framgår av Diagram 5. Under 1990-talet utgjorde utrikes födda omkring 10 procent av befolkningen. I slutet av år 2018 hade denna andel ökat till närmare 19 procent och SCB beräknar att utrikes födda kommer att utgöra nästan 23 procent av Sveriges befolkning år 2050.

Anm. Streckad linje avser framskrivning.
Källa: SCB

Förutom att befolkningen väntas öka kommer det även att ske ovanligt stora förändringar i ålderssammansättningen. Nästan var femte person i Sverige var över 65 år i slutet av år 2018 och år 2050 beräknas nästan var fjärde person i befolkningen vara 65 år eller äldre. Ökningen av andelen äldre drivs främst av en ökning av personer som är över 80 år.

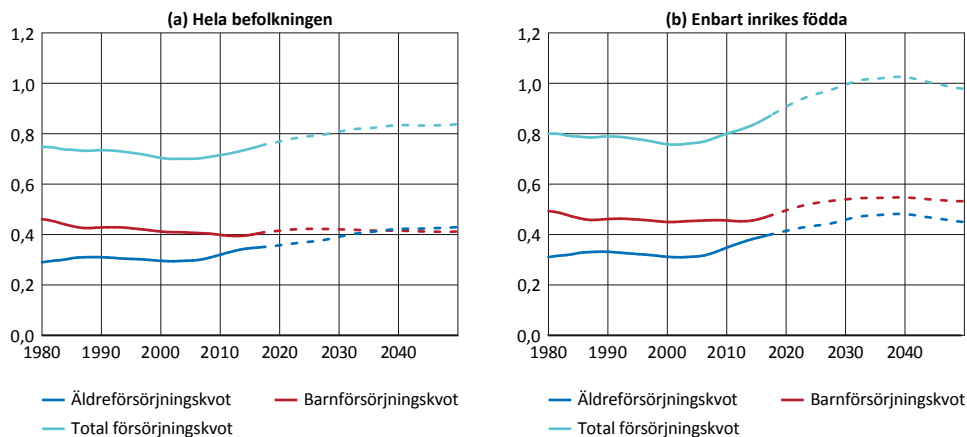
4.1 En ökande andel äldre höjer försörjningskvoten

Befolkningens ålderssammansättning har konsekvenser för de offentliga finanserna. En större andel barn och äldre ökar de offentliga utgifterna eftersom barn och äldre tillhör de grupper som är i störst behov av offentliga tjänster, som vård, skola och omsorg. Försörjningskvoten anger antalet barn och äldre i relation till antalet individer i arbetsför ålder.⁴ En låg kvot innebär en gynnsam befolkningssammansättning för de offentliga finanserna.

Mellan 1980 och 2005 minskade försörjningskvoten i Sverige. Sedan dess har den ökat och enligt SCB:s befolkningsprognos kommer den att öka trendmässigt fram till 2050, så som de streckade linjerna i Diagram 6a visar.

⁴ Barn avser här personer som är 0–19 år och äldre avser personer över 65 år. Arbetsför ålder avser här personer som är 20–64 år.

Diagram 6. Försörjningskvotens utveckling, 1980–2050
Andel av arbetsför befolkning

Anm. Barnförsörjningskvoten avser antalet personer i åldrarna 0–19 år som andel av antalet personer i arbetsför ålder, 20–64 år. Äldreförsörjningskvoten avser antalet personer som är 65 år eller äldre dividerat med antalet personer i arbetsför ålder. Den totala försörjningskvoten är antalet personer i åldrarna 0–19 år samt antalet personer som är äldre än 65 år dividerat med antalet personer i arbetsför ålder. Streckad linje avser framskrivning.
Källor: SCB och Riksbanken

År 2005 fanns det 70 unga och äldre för varje 100 individer i arbetsför ålder. År 2050 antas det istället finnas drygt 80. Samtidigt ökar också behovet av sjukvård, äldreomsorg och personal i den offentliga sektorn i takt med att andelen både inrikes och utrikes födda äldre ökar. Eftersom de offentliga utgifterna på så sätt blir högre med fler äldre får de som är i arbetsför ålder en högre försörjningsbörda. Äldreförsörjningskvoten, det vill säga antalet individer över 65 år i förhållande till antalet som är 20–64 år, väntas öka från nuvarande 0,35 till 0,43 år 2050. Ökningen drivs av att andelen över 80 år i förhållande till den arbetsföra befolkningen ökar, från 0,09 till 0,16 år 2050.⁵ Barnförsörjningskvoten, det vill säga antalet individer i åldrarna 0–19 år i förhållande till antalet som är 20–64 år, ökar också något under det närmaste decenniet, för att sedan minska igen.

4.2 Utan utrikes födda hade försörjningskvoten kunnat vara markant högre

Utrikes födda har en ur ekonomisk synvinkel gynnsam åldersstruktur. Drygt 70 procent av den utrikes födda befolkningen är i arbetsför ålder, vilket kan jämföras med 54 procent av den inhemska befolkningen. Försörjningskvoten bland utrikes födda som grupp är därför betydligt lägre än bland inrikes födda och ett fortsatt inflöde av utrikes födda kan på så vis tänkas hålla nere försörjningskvoten även framöver. Om man endast beräknar försörjningskvoten för den inrikes födda befolkningen visar Diagram 6b att den totala försörjningskvoten skulle passera 1 år 2030, vilket innebär att barn och äldre tillsammans är fler än den arbetsföra befolkningen. Den höga försörjningskvoten för inrikes födda illustrerar att situationen utan utrikes födda hade kunnat vara problematisk, inte bara ur ett demografiskt och humanistiskt perspektiv, utan också ur ett samhällsekonomiskt. Flera viktiga branscher i Sverige bärs idag upp av utrikes födda. Dit hör en stor del av vården och äldreomsorgen, hotell och restaurang och transport. Utan invandring skulle Sveriges arbetskraft ha kunnat minska markant, vilket skulle påverka såväl ovan nämnda branscher som hela ekonomin.

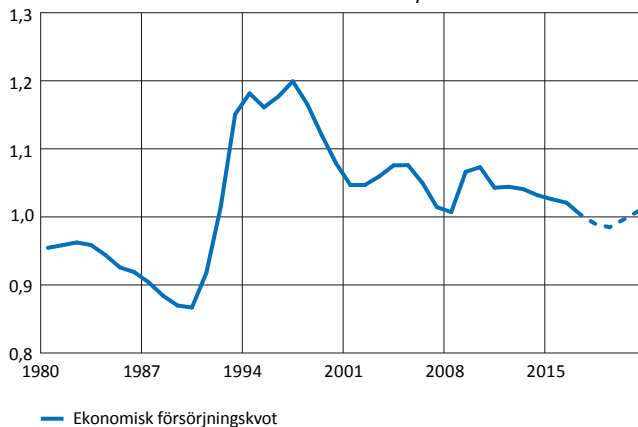
⁵ Till 2050 väntas andelen över 80 år att växa från cirka 5 procent i dag till knappt 9 procent av den totala befolkningen. Gruppen 65–79 år förväntas fortsätta att utgöra cirka 14 procent av befolkningen.

Det går dock inte att föryngra befolkningen kontinuerligt i längden med en invandring på den svenska nivån. Förutom att invandrarna själva blir äldre så ökar också medellivslängden varje år. Så för att balansera både en ökande medellivslängd och en äldre befolkning åldersmässigt skulle det krävas mycket hög invandring (se Heleniak och Sanchez Gassen 2016).

Försörjningskvoten säger inte allt om samhällets förmåga att försörja en allt äldre befolkning. En ökad andel i arbetsför ålder minskar bara försörjningsbördan om sysselsättningen är hög bland de arbetsföra. Försörjningskvoten så som den är beräknad ovan kan därför vara missvisande. Ett mer rättvisande mått på försörjningsbördan är därför antalet som inte arbetar i förhållande till antalet sysselsatta, en så kallad *ekonomisk försörjningskvot*. Sedan 2000-talet har den ekonomiska försörjningskvoten sjunkit, men är fortfarande på betydligt högre nivåer än före 90-talskrisen, som Diagram 7 visar. Den ekonomiska försörjningskvoten är högre än den demografiska försörjningskvoten vilket bland annat beror på att sysselsättningen hos utrikes födda är lägre än hos inrikes födda.

Diagram 7. Ekonomisk försörjningskvot, 1980–2021

Antal som inte arbetar som andel av antal sysselsatta

Anm. Streckad linje avser Riksbankens prognos i april 2019.
Källor: SCB och Riksbanken

5 Makroekonomiska effekter av invandring

5.1 Makroekonomiska effekter på arbetsmarknaden

En ökad invandring leder till en ökad arbetskraft som i sin tur kan leda till att potentiell BNP ökar på längre sikt.⁶ Det kan därför finnas stora ekonomiska fördelar med invandring förutom de rent humanitära skälen. Hur mycket faktisk BNP ökar beror i stor utsträckning på vilken ålders- och utbildningsprofil den invandrade befolkningen har jämfört med befolkningen i mottagarlandet och i vilken utsträckning invandrarna kan hitta arbete. För utrikes födda har arbetslösheten i Sverige de senaste åren legat relativt stabilt runt 16 procent, bland annat till följd av att inflödet in i arbetskraften har ökat mycket. Den höga arbetslösheten beror huvudsakligen på att det tar lång tid för de som invandrar att få ett arbete. Det tar i genomsnitt 15–20 år innan majoriteten av de som invandrar som flyktingar är självförsörjande (se Ruist 2018 och Forslund 2017). Ungefär en tredjedel har då istället haft sin huvudsakliga inkomst från något ekonomiskt trygghetssystem en stor del av tiden, exempelvis från arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller försörjningsstöd. Eftersom det tar tid för nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden väntas jämviktsarbetslösheten stiga i samband med en ökad invandring.

⁶ Potentiell BNP definieras som den nivå på produktionen som skulle uppnås om vi hade normalt resursutnyttjande av de i dag tillgängliga produktionsfaktorerna, arbete och kapital. Potentiell BNP används bland annat som en jämförelsenivå med faktisk BNP för att bedöma resursutnyttjandet i ekonomin. Potentiell BNP kan inte observeras utan är resultatet av en bedömning. Både potentiell BNP och synen på resursutnyttjandet är viktiga när stabiliserings- och strukturpolitiken analyseras.

Det som spelar störst roll för sannolikheten att få ett arbete är hur länge den som invandrat vistats i landet, liksom ålder vid invandringen, utbildningsnivå och födelse-region (se till exempel Olli Segendorf och Teljosuo 2011). En förklaring till att det tar tid för utrikes födda att få ett arbete i Sverige är att många som invandrar inte har det humankapital som krävs för att få ett arbete. I begreppet humankapital ingår samtliga faktorer som påverkar en persons förmåga, så som utbildning, språkkunskaper och arbetslivserfarenhet men också kännedom om hur samhället fungerar i olika avseenden. Humankapital kan i vissa fall försvagas när en person migrerar till Sverige. Exempelvis kan en utbildning från ett annat land vara mindre användbar i Sverige. Bristande kunskaper i det svenska språket är ytterligare en faktor som kan försena arbetsmarknadsinträdet, eftersom det tar tid att lära sig ett nytt språk samtidigt som kunskaper i svenska värderas högt av svenska arbetsgivare. Det finns även forskning som visar att utrikes födda blir diskriminerade vid anställningar (se Rooth och Ekberg 2003). Det är möjligt att sysselsättnings- och rekryteringsmönstren förbättras för utrikes födda om en större del av den invandrade befolkningen kommer från samma område, eftersom sociala kontakter och nätverk är viktiga vid rekrytering.⁷

5.2 Makroekonomiska effekter på löner

Ett ökat utbud av arbetskraft påverkar i första hand relativlönen för grupper på arbetsmarknaden som är lika de invandrade, eftersom de mer direkt konkurrerar med varandra. Att utrikes födda i genomsnitt har en lägre utbildning innebär därmed främst att löner för lågkvalificerad arbetskraft pressas. Positiva löne- och sysselsättningseffekter kan samtidigt uppstå för mer kvalificerad arbetskraft eftersom de relativt sett blir mer kvalificerade och kan ta sig an mer komplexa arbetsuppgifter (se bland annat Engdahl 2016 och Jaumotte m.fl. 2016).

Detta resultat bekräftas teoretiskt av Dustmann, Frattini och Preston (2013) som finner positiva löneeffekter i en allmän jämviktsmodell med olika typer av arbetskraft. De visar att fler invandrare inom en och samma grupp leder till att lönerna faller inom denna grupp, men stiger inom andra. Om däremot sammansättningen av invandrare är samma som den inhemska befolkningen, så påverkas inte genomsnittslönen alls.⁸ När de empiriskt undersöker hur invandringen har påverkat lönerna i Storbritannien under perioden 1997–2005 bekräftas detta resultat genom att löneeffekterna skiljer sig mellan olika inkomstgrupper. Invandringen leder till högre löner för arbetare med inkomster över percentil 40, medan den sjunker för arbetare under percentil 20. Effekterna på genomsnittslönen är svagt positiv.⁹

Även Ottavianos och Peris (2012) resultat påvisar ett liknande mönster. De undersöker migrationens effekter på lönerna i USA under perioden 1990–2006 och finner att effekterna av ökad invandring är svagt positiva för arbetare i USA oavsett utbildningsnivå, där lönerna ökar med totalt cirka 1 procent över hela perioden. För arbetare födda utomlands som invandrat före 1990 faller däremot lönerna med drygt 6 procent. Det betyder att det ökade utbudet av arbetskraft i första hand påverkar relativlönen för grupper på arbetsmarknaden med liknande egenskaper som de som invandrat.

7 Bostadsmarknaden är starkt segregerad i Sverige och det finns så kallade etniska enklaver, områden där många personer har samma etniska tillhörighet. Enklaven kan underlätta för den enskilde att skaffa sig ett nätverk och arbete, men den kan också komma att begränsa nätverket och storleken på arbetsmarknaden. Sannolikheten att ha arbete ökar i takt med enklavens storlek, som också påverkar inkomsten positivt. En undersökning av Edin m.fl. (2003) visar att det framför allt är lågutbildade som flyttar till, och bor i, etniska enklaver. Det är också lågutbildade som har den största nyttan av att bo i en enklav. Kvaliteten på nätverket är viktigt. Värdet av att bo nära landsmän beror på landsmännens egenskaper. Om många arbetar kan det sprida sig, men om många har socialbidrag kan det också sprida sig visar Fredriksson och Åslund (2005). Edin m.fl. (2009) visar vikten av goda förebilder i ett nätverk: Det är bra för utrikes födda barns grundskolebetyg om det finns högutbildade landsmän i närområdet.

8 Åtminstone inte på längre sikt då kapitalet ökar i motsvarande proportion som ökningen i arbetskraftsutbudet.

9 Percentiler delar efter rangordning upp en fördelning i 100 lika stora delar. Percentil 10 anger det värde vilket 10 (90) procent av fördelningen ligger under (över).

I Sverige finns liknande mönster enligt Engdahl (2016) och Forslund m.fl. (2017). Engdahl (2016) finner att invandringen bidragit till att löneutvecklingen på kort sikt har varit något svagare för grupper av inhemsk arbetskraft med egenskaper som liknar de hos grupper där inflödet av invandrare har varit relativt omfattande.¹⁰ Engdahl jämför även sina resultat med resultat för andra länder och visar att effekterna i Sverige är lägre än i exempelvis USA och Kanada, men i nivå med de norska. Forslund m.fl. (2017) visar att invandrare oftare får lågavlönade jobb jämfört med inrikes födda. Eftersom de som invandrar även har en lägre sysselsättning än inrikes födda, blir skillnaderna i inkomst ännu större om man inkluderar de som står utanför arbetsmarknaden.

5.3 Makroekonomiska effekter på produktiviteten

Det faktum att humankapitalet skiljer sig åt mellan de som invandrar och den inhemska befolkningen innebär att invandring på kort sikt sänker den genomsnittliga produktiviteten i ekonomin. På längre sikt kan invandringen däremot ha en positiv effekt på produktiviteten, bland annat genom att den redan befintliga befolkningen exponeras för nya tankar och idéer (se Borjas 2014). Invandring kan till exempel påverka företagets produktionsteknologi, för att bättre utnyttja ett förändrat arbetskraftsutbud. Det finns även en koppling mellan invandring och antalet patentansökningar, vilket i sin tur skulle kunna ha en positiv effekt på produktiveten i ekonomin. Hunt och Gauthier-Loiselle (2010), Kerr och Lincoln (2010) och Parotta m.fl. (2014) visar bland annat att högutbildade invandrare medför fler patent.

Invandring har även en positiv effekt på produktiviteten om den invandrade arbetskraften fungerar som komplement i produktionen av varor och tjänster (se Jaumotte m.fl. 2016). Det är även möjligt att delar av den befintliga befolkningen vidareutbildar sig eller specialiserar sig inom sina yrken för att undvika den ökade konkurrensen på arbetsmarknaden som invandringen kan medföra.

Utbildning är den kanske viktigaste faktorn för att höja produktiviteten i arbetskraften. Engdahl (2016) visar att det är en stor ökning i andelen utrikes födda i befolkningen som enbart har förgymnasial utbildning. Av de inom arbetskraften som har runt 20 års arbetslivserfarenhet uppgår ökningen över perioden 1985–2010 till mer än 20 procentenheter. Även andelen utrikes födda som har lång eftergymnasial utbildning ökade under perioden. Trots detta har de som invandrat i genomsnitt en lägre utbildning än inrikes födda och det är därför sannolikt att de genomsnittliga effekterna på produktiviteten i Sverige är negativa.

Eriksson (2010) visar att längden på en förgymnasial utbildning i många länder är betydligt kortare än den svenska grundskolan, vilket innebär att de faktiska skillnaderna i utbildning kan vara större än vad statistiken visar. Även kvaliteten på utbildningen kan variera mycket. Flood och Ruist (2015) visade att drygt 35 procent av de utrikes födda uppvisade otillräckliga färdigheter inom både läsförståelse och matematik, medan motsvarande siffra för inrikes födda var cirka 5 procent. Enligt utredningens analys av PIAAC-data avseende matematik verkade detta i genomsnitt gälla även högutbildade personer från vanliga invandringsregioner i Mellanöstern och Afrika, vilkas resultat i genomsnitt var lägre än genomsnittresultaten för lågutbildade inrikes födda och i nivå med lågutbildade från Nordamerika och Västeuropa (se OECD 2016).

¹⁰ En ökning av andelen invandrade inom en utbildnings- och erfarenhetsgrupp med 10 procent medför att månadslönen faller med ungefär 0,3 procent. Värt att notera är att effekterna på lönerna främst drivs av migranter med nordisk bakgrund. Migration från andra länder har inga statistiskt signifikanta effekter på lönerna.

5.4 Makroekonomiska effekter på BNP

Invandring höjer ekonomins totala produktionspotential eftersom antalet personer i arbetskraften blir fler. Det behöver däremot inte betyda en ökning av BNP per capita. Beroende på sammansättningen av invandrare kan invandring leda till såväl en ökning som en minskning av BNP per capita. En ökande befolkning ger ökande investeringsbehov i skolor, bostäder och i näringslivets kapitalstock. En mer heterogen befolkning skapar även möjligheter för innovation och handel via nya nätverk. Dock är flyktinginvandrades bidrag till produktionen till en början begränsat samtidigt som invandring innebär att den totala produktionen slås ut på fler, i och med att befolkningen ökar. Därför leder flyktinginvandring, åtminstone till en början, till ett fall i BNP per capita.

Hur invandring påverkar BNP per capita på längre sikt är mer osäkert. I en studie från IMF finner Jaumotte m.fl. (2016) att invandring på lång sikt ökar BNP per capita i den grupp höginkomstekonomier som de studerat, och att både hög- och lågproduktiva invandrare kan öka arbetsproduktiviteten i mottagarlandet. Enligt deras studie kommer effekten både genom en ökning av potentiell arbetskraft och genom ökad produktivitet. Produktiviteten påverkas främst genom att invandrare fungerar som komplement till den befintliga arbetskraften. Studien indikerar att vinsterna av invandring är brett fördelade i ekonomin och en ökning av andelen invandrare gynnar på så sätt de genomsnittliga inkomsterna per capita både bland de 10 procent som tjänar minst och de 10 procent som tjänar mest. IMF påpekar dock att resultaten är känsliga för landspecifika faktorer som exempelvis typ av migration (arbetskraft respektive flykting- och anhöriginvandring), hur arbetsmarknaden fungerar, vilken flexibilitet som finns där och i vilken grad de som invandrare enkelt kan ta de arbeten som finns utbudna på den inhemska arbetsmarknaden. Den svenska situationen är bekymmersam eftersom den svenska invandringen i huvudsak består av flykting- och anhöriginvandring och den svenska arbetsmarknaden gynnar dem som har fasta anställningar, vilket gör att den jobbmässiga utbytbarheten är relativt låg. Calmfors m.fl. (2017) visade att de flesta arbetstagare har fasta anställningar. Men mer osäkra visstidsanställningar är mycket vanliga bland marginalgrupper som ungdomar, utrikes födda och lågutbildade. Sammantaget leder en invandring som till stor del består av personer som redan till en början har svårt att få arbete kombinerat med trösklar in på arbetsmarknaden sannolikt till lägre BNP per capita även på längre sikt. Detta kan dock ändras om integrationen på arbetsmarknaden förbättras.

Lewis och Swanell (2018) visar att migrationsflödena är högre till länder med en högre förväntad BNP-tillväxt och att de som invandrar kommer från länder med lägre förväntad BNP-tillväxt. Om förväntad BNP-tillväxt spelar en stor roll för migrationen kan detta till viss del förklara relationen mellan ökad invandring och positiv BNP per capita i IMF:s studie ovan. De som migrerar kan helt enkelt välja att åka till länder med hög tillväxt i förhoppningen att de där kan få del av och bidra positivt till tillväxten. Vi kan inte avgöra kausalitetsfrågan baserat på dessa studier.

Även Smith och Thoenissens (2018) finner att relationen mellan invandrades human kapital och humankapitalet hos befolkningen är av betydelse för migrationens effekter på variationen i BNP per capita. Teoretiskt visar de att när den genomsnittliga invandraren har högre kunskapsnivå än mottagarlandets invånare har en migrationschock en positiv effekt på BNP per capita, men att effekterna är marginella om de som invandrar har liknande human kapital som mottagarlandets invånare.

Det finns också studier som visar att invandring har positiva effekter på export och internationalisering. Hatzigeorgiou och Lodenfalk (2016) studerar detta och finner stöd för att svenska företag kan öka handeln med tjänster genom att anställa utrikes födda med högskoleutbildning. Flera andra studier har också funnit ett positivt och statistiskt signifikant samband mellan migration och utrikeshandel med varor, se till exempel Gould (1994), Head och Ries (1998), White (2007) och Partridge och Furtan (2008).

5.5 Makroekonomiska effekter på inflationen

En ökad invandring påverkar den svenska ekonomin på flera olika sätt. Flyktinginvandring kräver på kort sikt ökade offentliga insatser, till exempel boende och utbildning för de nyanlända flyktingarna, vilket ökar den samlade efterfrågan i ekonomin. På ett par års sikt innebär en större befolkning potentiellt också en större arbetskraft och en ökad sysselsättning och produktion. Men hur inflationen, och därmed penningpolitiken, påverkas beror i stor utsträckning på utvecklingen på arbetsmarknaden på längre sikt (se Sveriges riksbank 2015).

Cortes (2008) och Frattini (2008) studerar effekterna av invandring på priserna i USA, Israel och Storbritannien. En ökad invandring verkar leda till ett fall i priserna i service-sektorer med en hög andel sysselsatta inom låglöneyrken. I USA medför en ökning av andelen lågutbildade invandrare med 10 procent att priserna faller med 2 procent i sektorer med en hög andel invandrare. Frattini (2008) fann liknande effekter i Storbritannien.

Påverkan på inflationen på både kort och lång sikt kommer bero på i vilken utsträckning de som invandrar kommer i arbete, vilket vi kan se i Tabell 2.

Tabell 2. Troliga makroekonomiska empiriska effekter för olika invandringsskäl

	Påverkan	
	Flyktinginvandring	Arbetskraftsinvandring
Sysselsättningsgrad	Minskar eftersom fler som inte arbetar kommer in i populationen.	Ökar eftersom arbetskraftsinvandrare arbetar i högre utsträckning än inrikes födda.
Arbetslöshet	Ökar eftersom det finns en felmatchad kompetens på arbetsmarknaden.	Minskar eftersom arbetskraften ökar med personer som har arbete.
BNP	Ökar till följd av både privat och offentlig konsumtion. På sikt ökar potentialen i ekonomin.	Ökar. Ekonomins produktionskapacitet stiger på kort och längre sikt.
BNP per capita	Minskar eftersom sysselsättningen ökar mindre än befolkningen.	Ökar (troligen) eftersom det är en större andel av befolkningen som arbetar.
BNP per arbetsför person	Minskar (mer än BNP per capita) eftersom många som kommer är i arbetsför ålder men inte arbetar.	Ökar (mer än per capita) eftersom många som kommer är i arbetsför ålder och har ett jobb.
Produktivitet	Beror på hur hög produktiviteten är för utrikes- relativt inrikes födda. Men sannolikt minskar den p.g.a. invandrarnas relativt lägre utbildningsnivå.	Beror på hur hög produktiviteten är för utrikes- relativt inrikes födda.
Offentliga finanser	Negativa effekter till följd av låg sysselsättning.	Positiva effekter till följd av hög sysselsättning.
Löner	Empirin visar att löneeffekterna på den inhemska befolkningen är små. Det finns studier som visar både positiva och (små) negativa effekter.	Den direkta effekten på löner kan vara negativ när fler konkurrerar om jobben. Men arbetskraftsinvandrare kan ha högre produktivitet än inrikes födda, och på sikt driva upp genomsnittslönerna.
Inflationstrycket	Ökar på kort sikt eftersom invandringen driver upp efterfrågan utan att den påverkar utbudet lika mycket. På längre sikt beror det på integrationen på arbetsmarknaden.	Arbetskraftsutbudet ökar, lönetrycket blir lägre vilket minskar inflationstrycket. På kort sikt skulle dock kapacitetsbegränsningar p.g.a. att kapitalstocken är fix kunna motverka detta.
BNP-gap (kort sikt)	Ökar eftersom ökningen i BNP till stor del är efterfrågedriven.	Minskar eftersom potentiell BNP ökar mer än faktiskt BNP.

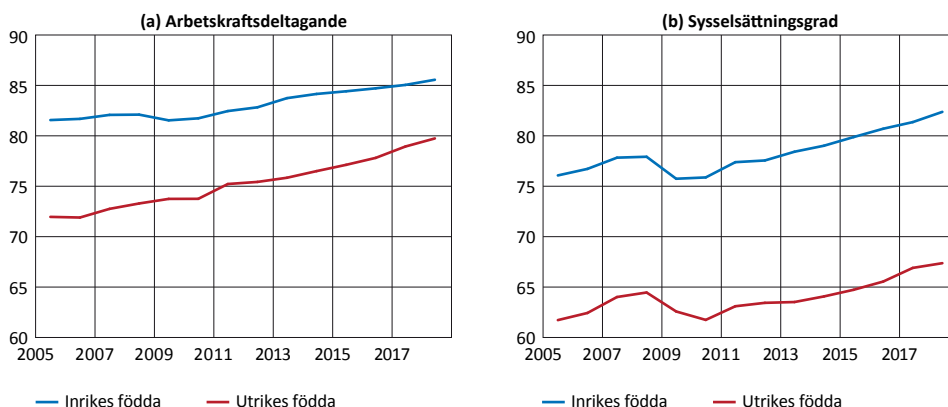
Anm. Fram till 1980 hade Sverige i en stor andel arbetskraftsinvandring. Från 1980 till idag består invandringen i huvudsak av flyktinginvandring.

6 Effekter av migration på den svenska arbetsmarknaden

Som vi poängterat ovan är integrationen på arbetsmarknaden nyckeln för att förstå invandringens makroekonomiska effekter. För att Sverige ska kunna klara det stora offentliga åtagandet som en utvecklad välfärdsstat innebär är det grundläggande med en hög sysselsättning. Det blir än viktigare i takt med att befolkningen åldras och att andelen äldre i förhållande till den arbetsföra befolkningen ökar. Utan utrikes födda så skulle den svenska arbetsmarknaden falla på många sätt, eftersom en stor del av de sysselsatta består av personer som har invandrat till Sverige. Detta är viktigt att ha i åtanke när den bristande integrationen diskuteras.

Mycket på den svenska arbetsmarknaden fungerar väl och har gjort så under en lång tid. Sysselsättningen är hög tack vare ett högt arbetskraftsutbud och Sverige har i en internationell jämförelse ett anmärkningsvärt högt arbetskraftsdeltagande hos kvinnor och äldre.¹¹ Samtidigt är skillnaderna stora mellan olika grupper på arbetsmarknaden, inte minst mellan inrikes och utrikes födda. Diagram 8 visar att arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden generellt är lägre för utrikes födda än för inrikes födda, men har ökat trendmässigt bland både inrikes- och utrikes födda sedan 2005, och ökningen har varit större för utrikes födda. Att arbetskraftsdeltagandet är lägre bland utrikes födda beror framför allt på det lägre deltagandet hos utrikes födda kvinnor. Till stor del är detta också sammankopplat med utbildning eftersom det är främst personer med låg utbildning som inte blir sysselsatta.

Diagram 8. Inrikes- och utrikes föddas arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad, 2005–2017
Procent av befolkningen i respektive grupp, 16–64 år

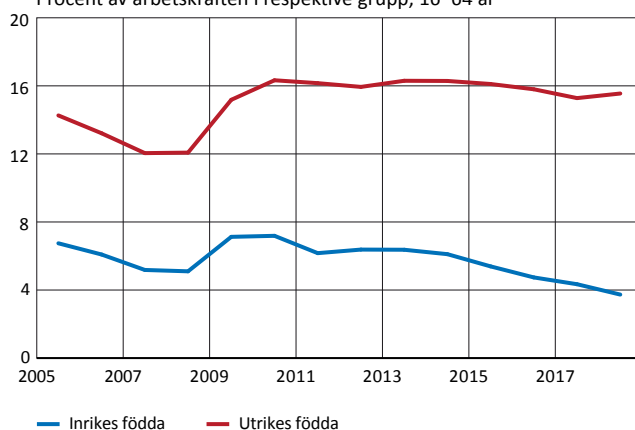

Källa: SCB (Arbetskraftsundersökningarna)

Arbetslösheten bland utrikes födda är markant högre än bland inrikes födda. Diagram 9 visar att arbetslösheten inte har sjunkit för utrikes födda, så som den har för inrikes födda, vilket innebär att gapet mellan inrikes och utrikes födda har ökat. En viktig förklaring till att arbetslösheten inte har sjunkit hos utrikes födda är att arbetskraften stadigt har ökat. Arbetslösheten mäter skillnaden mellan arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden. Hög arbetslöshet indikerar därför en låg sysselsättningsgrad eller ett högt arbetskraftsdeltagande.

¹¹ Dessa positiva faktorer gäller oavsett om man studerar det senaste året eller det senaste decenniet. Till stor del är det höga arbetskraftsdeltagandet bland äldre och kvinnor en konsekvens av de institutionella val som gjorts i Sverige, med bland annat lätt tillgänglig och ekonomiskt överkomlig barnomsorg samt ett skatte- och pensionssystem som ger incitament till att arbeta längre.

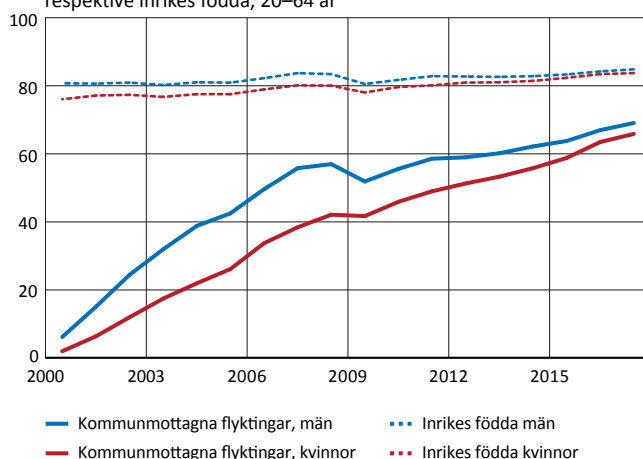
Diagram 9. Arbetslöshet hos inrikes- och utrikesfödda, 2005–2018
Procent av arbetskraften i respektive grupp, 16–64 år

Källa: SCB (Arbetskraftsundersökningarna)

En förklaring till den höga arbetslösheten hos utrikes födda är att det tar tid för nyanlända att få ett arbete, vilket vi skrev mer om i avsnitt 5.1. Registerbaserad statistik visar att bland personer som mottogs i en kommun år 2000 förvärvsarbetade drygt en av tio i slutet av 2001, se Diagram 10.¹² Andelen som förvärvsarbetar ökar sedan med tiden. Män arbetar i högre grad än kvinnor, och efter sex år hade knappt hälften av männen ett arbete. För kvinnor som invandrat år 2000 dröjde det över tio år innan hälften arbetade. Även om det är en högre andel män som förvärvsarbetar så tenderar skillnaden att minska mellan könen över tid. I slutet av 2017, det vill säga 17 år efter att de flyttat till en kommun, var andelen förvärvsarbetande män och kvinnor 69 respektive 66 procent. Förvärvsfrekvensen för inrikes födda var samma år 85 procent för män och 84 procent för kvinnor.

Diagram 10. Sysselsättningsutveckling för kommunmottagna flyktingar 2000 respektive sysselsättningsgraden hos inrikes födda, 2000–2017
Förvärvsarbetande i procent av antalet kommunmottagna flyktingar respektive inrikes födda, 20–64 år

Källa: SCB (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik)

12 Registerdata har en eftersläpning i tid på ett par år, så informationen sträcker sig enbart till 2017. Fördelen med registerdata är att den finns för hela befolkningen och därför går att dela upp i undergrupper. Förvärvsarbetande mäts här med årliga registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) som används för att beskriva sysselsättningen i Sverige. I RAMS får samtliga personer som är folkbokförda i Sverige den 31 december en sysselsättningsstatus som antingen förvärvsarbetande eller inte förvärvsarbetande. För att klassificeras som förvärvsarbetande krävs att personen har en löneinkomst som överstiger ett skattat gränsvärde, alternativt deklarerat för aktiv näringsverksamhet under det aktuella året. Information om löneinkomst och för vilken period inkomsten avser hämtas från Skatteverkets kontrolluppgifter.

En förklaring som lyfts fram till de stora skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan inrikes och utrikes födda är den låga lönespridningen i Sverige jämfört med de flesta andra länder.¹³ I Sverige är de lägsta lönerna relativt höga, jämfört med andra länder, vilket tenderar att göra det svårare för grupper med svag arbetsmarknadsanknytning att ta sig in på arbetsmarknaden.

Trots att lönespridningen har varit i stort sett oförändrad under de senaste femton åren har inkomstspridningen blivit betydligt större under de senaste 20 åren. En viktig orsak till detta är att inkomsterna för de som saknar arbete inte utvecklats i samma takt som lönerna och de lägsta lönerna är idag betydligt högre än de inkomster som ges av a-kassan, försörjningsstödet och studiemedelssystemet (se Eriksson m.fl. 2017). De ökade inkomtskillnaderna mellan de som arbetar och de som inte arbetar innebär att incitamenten att arbeta numera är relativt stora. Samtidigt är bristen på enkla jobb påtaglig och Sverige är det land inom EU som har lägst andel jobb som inte kräver någon utbildning eller endast grundläggande sådan.¹⁴ Kunskaper och kvalifikationer har därför större betydelse för möjligheten att hitta arbete i Sverige än i de flesta andra länder, och betydelsen av dessa faktorer har ökat över tiden.

Hur lätt det är för utrikes födda att etablera sig på arbetsmarknaden varierar i takt med konjunkturen. Etableringen på arbetsmarknaden har gått lättare för de invandrare som kom under en högkonjunktur än för de som kom under en lågkonjunktur (se bland annat Åslund och Rooth 2007). De som kom under en lågkonjunktur har även lägre inkomster i upp till tio år efter ankomsten. De som kommit under de senaste åren, under högkonjunkturen, har däremot etablerat sig snabbare än tidigare på arbetsmarknaden.

Ruist (2018) visar att integrationstakten under den senaste tjugoårsperioden, mätt som andelen sysselsatta efter en viss tid i landet, har varit stabil om man kontrollerar för födelseland. Detta trots potentiellt försvårande faktorer som att stora delar av jobben inom tillverkningsindustrin lämnat Sverige och att utrikes föddas andel av den totala befolkningen i arbetsför ålder mer än trefaldigats. Att andelen utrikes födda i befolkningen och arbetskraften ökar verkar alltså inte gjort integrationen på arbetsmarknaden nämnvärt svårare.

Hammarstedt och Palme (2012) visar att det finns en ökad spridning i genomsnittlig inkomst mellan grupper beroende på var de är födda. De grupper som klarade sig bra i första generationen klarade sig än bättre i andra generationen. Motsatt mönster fanns för de grupper som klarade sig sämre, de fick ännu sämre inkomster i andra generationen. Hammarstedt och Palme (2012) samt Rooth och Ekberg (2003) visar att detta tyder på en hög intergenerationell överföring av humankapital, det vill säga att välutbildade invandrades barn lyckas bättre än sina föräldrar.

Man bör dock notera att *utrikes födda* är en mycket hög aggregeringsnivå, särskilt med tanke på att arbetsmarknadsutfallet skiljer sig mycket åt mellan olika delgrupper. Till exempel visar Ruist (2018) att sysselsättningen i framgångsrika flyktinggrupper vid enskilda tidpunkter är 40 procentenheter högre än i de minst framgångsrika, och att skillnaden ofta är så stor som 20 procentenheter även efter mer än 15 år i landet. Forslund m.fl. (2017) visar att nyanlända invandrare har betydligt lägre sysselsättningsgrad än jämförbara inrikes födda, men det finns också betydande skillnader inom de olika grupperna. Personer från Bosnien och Hercegovina klättrar särskilt snabbt och når sin långsiktiga sysselsättningsnivå

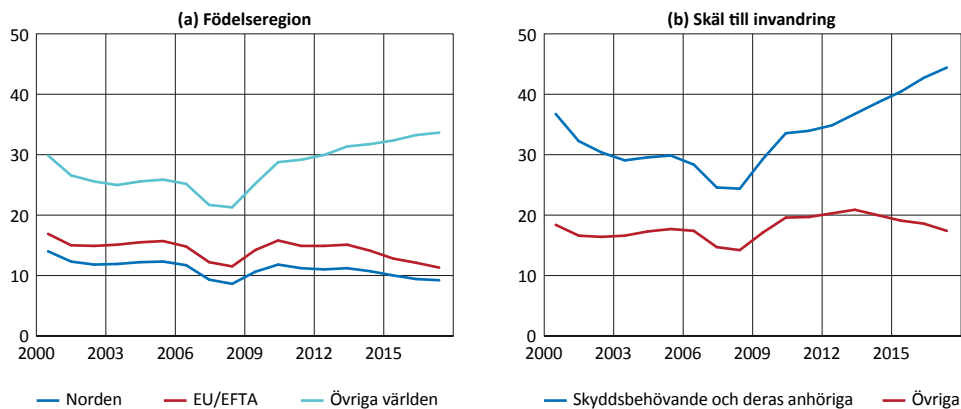
13 Relationen mellan 10:e och 90:e percentilen är ett mått på hur stor lönespridningen är i ett land, det vill säga hur många låga löner det går på en hög lön. I länder med en hög kvot är skillnaden mellan höga och låga löner stor. I länder med låg kvot är lönespridningen liten. Med detta mått är Sverige bland de länder som har lägst lönespridning. En hög kvot behöver inte bero på att de med låga löner tjänar lite utan kan också bero på att de med höga löner tjänar mycket. Som ett alternativ på hur stor lönespridningen är i ett land kan man jämföra låga löner med snittlönerna. Även mätt på detta sätt så är Sverige bland de länder som har lägst lönespridning.

14 Det internationella systemet ISCO-08 används för att klassificera olika jobs kvalificeringsgrad. Totalt finns det 436 olika indelningar fördelade på tio huvudgrupper. Vad som skiljer huvudgrupperna åt är främst kraven på utbildning och specialisering. Gruppen med lägst kvalificering innefattar de yrken som brukar kallas för enkla jobb. Reklamutdelare, handpaketerare och köksbiträden är exempel på jobb som kategoriseras som enkla. Det innebär inte nödvändigtvis att jobben i sig är lätta att utföra utan att inträdeskraven är relativt låga.

i förhållande till infödda redan efter fem år i Sverige. För grupperna från Iran och Afrikas horn sker det en gradvis förbättring i sysselsättning under en lång period. Det är även stora skillnader i arbetslöshet beroende på varifrån personer invandrar, vilket framgår av Diagram 11. De som kommer från länder utanför EU eller EFTA har mycket högre arbetslöshet än andra grupper.¹⁵ Den högre arbetslösheten beror till stor del på att majoriteten av de som kommer från de länderna är flyktingar eller anhöriga till flyktingar.

Skäl till invandring spelar stor roll för integrationen på arbetsmarknaden. Under perioder med hög arbetskraftsinvandring, som under 1950- och 1960-talet och första hälften av 1970-talet, var sysselsättningsläget mycket bra för utrikes födda. Under långa perioder översteg utrikes föddas sysselsättningsgrad de inrikes födda vilket förklaras främst av att utrikes födda kvinnor hade en mycket högre sysselsättningsgrad än inrikes födda kvinnor. I takt med att invandringen har övergått till att främst bestå av flyktingar och deras anhöriga har sysselsättningsgraden sjunkit och understiger nu de inrikes födda, se Diagram 8b.

Diagram 11. Inskrivet arbetslösa fördelat på födelseregion respektive skäl till invandring, 2000–2017
Procent av arbetskraften i respektive grupp, 20–64 år

Anm. Norden avser Norden exkl. Sverige och EU/EFTA avser EU/EFTA exkl. Norden.
Källa: SCB (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik)

7 Integration i en internationell jämförelse

Även i andra länder skiljer sig utrikes- och inrikes föddas situation på arbetsmarknaden. Den internationella jämförelsen i den här artikel syftar enbart till att ge en överblick över likheter och skillnader, intresserade kan läsa mer i till exempel Joyce (2017) och fördjupningen *Utrikes födda och integrationen på den svenska arbetsmarknaden* i Konjunkturinstitutet (2018).

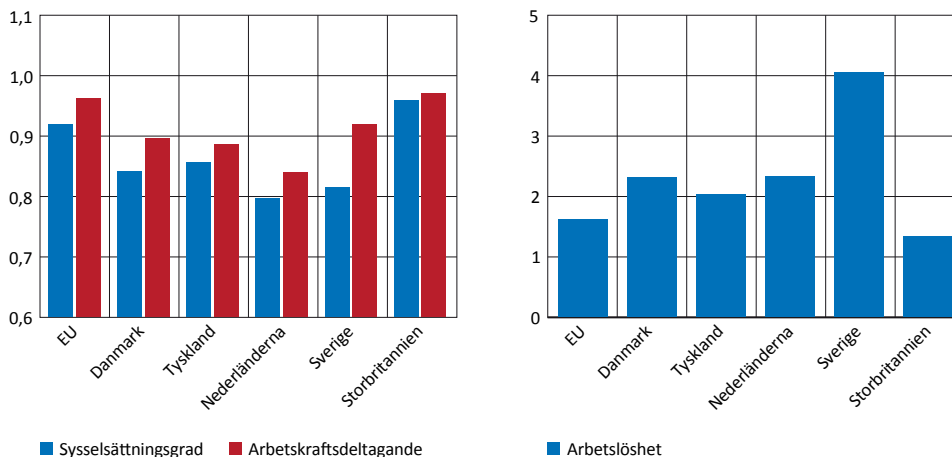
De mest relevanta måtten att undersöka vid internationella jämförelser av arbetskraftsdeltagandet, sysselsättningen och arbetslösheten är kvoterna mellan utrikes- och inrikes födda i respektive land. Dessa kvoter tar hänsyn till skillnader i regelverk mellan länder och fångar därför enbart skillnader mellan grupper inom landet. I Diagram 12a illustreras att kvoten mellan inrikes och utrikes födda för arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad är under ett – det vill säga det värde där utrikes föddas och inrikes föddas arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad är på samma nivå – i alla länder. Sverige ligger tillsammans med Nederländerna i den nedre delen av skalan, med en lägre sysselsättningsgrad för utrikes födda än inrikes födda. Det finns många skillnader mellan de olika länderna i jämförelsen, bland annat hur många som invandrar, om de invandrar för att arbeta eller som flykting samt hur integrationspolitiken har utformats i de olika länderna. Men mot bakgrund av hur invandringen skiljer sig mellan de olika länderna kan skillnaderna i arbetskraftsdeltagande och sysselsättning verka förvånansvärt små. Det finns också likheter, till exempel så har Sverige, Danmark, Nederländerna och Tyskland tagit emot många flyktingar

¹⁵ I arbetskraftsundersökningarna går det inte att dela upp grupper på födelseregion, därför används här registerdata.

på senare tid och är exempel på välfärdsstater med relativt reglerade arbetsmarknader. Arbetslöshetskvoten varierar mycket mellan länderna. I Storbritannien är arbetslösheten bland utrikes födda 1,3 gånger högre än bland inrikes födda, medan motsvarande siffra i Sverige är 4,1. En högre arbetslöshet är inte alltid enbart negativt utan är också ett tecken på att personer utan sysselsättning står till arbetsmarknadens förfogande och aktivt söker arbete. Ett alternativ till arbetslöshet kan ju vara att permanent stå utanför arbetsmarknaden.

Diagram 12. Skillnad mellan utrikes- och inrikes föddas arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad respektive arbetslöshet i Sverige och i omvärlden 2017

Kvot mellan utrikes- och inrikes födda, 20–64 år

Anm. Ett värde över 1 innebär ett högre värde för utrikes födda relativt inrikes födda. Sysselsättningsgrad samt arbetskraftsdeltagande avser procent av befolkningen, 20–64 år. Arbetslöshet avser procent av arbetskraften, 20–64 år. Källa: Eurostat

Integrationen på arbetsmarknaden spelar som vi tidigare diskuterat stor roll för hur invandring påverkar tillväxten. Hur BNP per capita utvecklas kan däremot bero på många faktorer. I en diskussion mellan Hassler (2018) och Walentin (2018) pekas det på att bristande integration hållit tillbaka tillväxten men också att den låga tillväxten i Sverige det senaste decenniet främst beror på globala faktorer eftersom tillväxten i större delen av västvärlden varit låg. Walentins poäng illustreras i Tabell 3 som jämför BNP per capita i olika länder och visar att Sveriges tillväxt varit god jämfört med andra jämförbara länder, trots en omfattande invandring.

Tabell 3. Genomsnittlig förändring av andelen utrikes födda i befolkningen och real BNP-tillväxt per capita, 2000–2017
Genomsnittlig årlig procentuell förändring

	Utrikes födda i procent av befolkningen	Real BNP-tillväxt per capita	Real BNP-tillväxt per capita, 15–64 år
Finland	4,96	0,07	0,67
Danmark	8,16	0,12	0,42
Frankrike	11,77	0,37	0,79
Storbritannien	11,97	0,48	0,80
USA	12,88	0,64	0,80
Sverige	15,12	0,86	1,26
Tyskland	13,19	1,36	1,50

Källor: OECD, Världsbanken och Riksbanken

8 Kan invandringen underlätta försörjningen av en åldrande befolkning?

Kan invandringen vara ett medel för att i framtiden underlätta försörjningen av en åldrande befolkning? Enligt de flesta studier som har gjorts på effekterna av de senaste decenniernas invandringar verkar inte flyktinginvandring vara lösningen. Den kritiska faktorn bakom resultaten är utrikes föddas bristande arbetsmarknadsanknytning.¹⁶

I början av 1970-talet, då arbetskraftsinvandringen var stor, skedde en omfördelning på aggregerad nivå av offentliga finanser från utrikes till inrikes födda. Senare, då andelen arbetskraftsinvandrare var lägre, gick omfördelningen åt andra hållet, som visas av Ekberg (2009). Migrationen har sedan dess utgjort en nettokostnad för de offentliga finanserna och kan förväntas vara en kostnad under lång tid framöver, till följd av att utrikes födda idag och de vi väntas ta emot framöver tillhör grupper med en svag arbetsmarknadsanknytning. Däremot är motiven till att ta emot invandrare i Sverige idag oftare av humanitära än arbetsmarknadsrelaterade skäl, vilket i sig inte behöver vara ett hinder för förbättrad integration, men det ställer andra krav på integrationspolitiken. Det innebär att de regelverk och den tillämpning som påverkar integrationsprocessen kommer att spela stor roll framöver.

Storesletten (2000) undersöker hur de offentliga finanserna i USA påverkas av invandring. Genom att använda en kalibrerad OLG-modell som explicit tar hänsyn till skillnader mellan inrikes och utrikes föddas produktivitet och demografi undersöker han om en ökad invandring kan lösa utmaningarna med en åldrande befolkning. Storesletten finner att det är möjligt, genom ett ökat inflöde av invandrare som har en mellan hög eller hög kunskapsnivå och gynnsam ålderssammansättning. Ett sådant inflöde innebär nämligen en offentligfinansiell intäkt.

I en senare studie ställer Ekberg (2009) samma fråga för Sverige, det vill säga om invandring är ett medel för att i framtiden underlätta försörjningen av en åldrande befolkning. Ekberg kommer dock fram till att svaret är nej, inte utan att sysselsättningsgraden hos utrikes födda förbättras.¹⁷ Studien visar att invandringen medför att den offentliga sektorn fram till omkring 1980 årligen omfördelade inkomster på aggregerad nivå från utrikes födda till inrikes födda. I takt med att invandrarnas sysselsättningsläge försämrades under 1990-talet övergick invandringen till att bli en nettokostnad, det vill säga en inkomstomfördelning från inrikes födda till utrikes födda, som under andra halva av 1990-talet uppgick till en årskostnad om 1,5–2 procent av BNP.

Den senast gjorda beräkningen på invandringens effekter på de offentliga finanserna finns i en rapport av Ruist (2018). Ruist använder data fram till år 2015 för att beräkna flyktingars nettobidrag till den offentliga sektorns finanser som funktion av ålder och antal år sedan invandring. Resultaten visar att flyktinginvandringen är en offentligfinansiell kostnad för Sverige, på både kort och lång sikt. Störst är kostnaden de första åren efter invandring. Den dominerande delen av underskottet uppkommer på intäktssidan, och är en direkt effekt av flyktingars och deras anhörigas låga sysselsättningsgrad.¹⁸ Den genomsnittlige flyktinginvandraren ger senare under en begränsad period ett positivt nettobidrag till de offentliga finanserna, men detta bidrag är inte tillräckligt stort för att täcka det initiala underskottet samt det underskott som uppkommer från och med pensionsålder. Ruist prognosticerar även framtida inkomster från och kostnader för de flyktingar som anländer till Sverige i dag. Osäkerheten i beräkningen är stor, men resultaten indikerar att nettoomfördelningen via de offentliga finanserna till en genomsnittlig flykting under hela dennes livstid i Sverige uppgår till i genomsnitt 74 000 kronor per år. Som jämförelse var omfördelningen till en genomsnittlig flykting år 2015 cirka 60 000 kronor.

¹⁶ För en djupare analys och mer täckande litteraturgenomgång, se bland annat Flood och Ruist 2015, Ruist 2018 och Ekberg 2009.

¹⁷ Även Aldén och Hammarstedt (2016) kommer fram till samma slutsats.

¹⁸ Det är också ökade kostnader för bland annat socialbidrag, bostadsbidrag och rättsväsende men det är mindre belopp i kronor räknat än uteblivna intäkter av sysselsättning.

Det är viktigt att notera att uppskattningarna som redovisas i detta avsnitt inte avspeglar något heltäckande mått på de offentligfinansiella effekterna av invandring. Resultaten som beskrivs nedan tar inte hänsyn till möjliga dynamiska effekter, till exempel att invandring kan bidra till att nya arbetstillfällen skapas och är nödvändig för att upprätthålla den arbetskraft vi har idag. Vidare är det självklart att det finns andra viktiga skäl för invandring än ekonomiska.

9 Sammanfattande kommentarer

Frågan som ställs i denna artikel är om invandring kan underlätta försörjningen av en åldrande befolkning. Artikeln belyser ett antal områden för att kunna svara på den grundläggande frågan. Vi visar att befolkningen i genomsnitt blir äldre i Sverige, och att invandringen har bidragit till att föryngra befolkningen. Sysselsättningsökningen de senaste åren har till stor del drivits av att utrikes födda fått arbete, och utrikes födda är en mycket viktig och integrerad del av den svenska arbetsmarknaden. Samtidigt visar vår genomgång av studier av flyktinginvandringens ekonomiska effekter för Sverige att BNP per capita och de offentliga finanserna inte förbättras i tillräcklig grad för att kompensera för en åldrande befolkning.

Detta är dock ingen naturlag. Genomgången av litteraturen om de makroekonomiska effekterna visar att invandringen potentiellt kan ge stora tillväxtvinster, bland annat eftersom den innebär att det finns fler personer som kan bidra till produktionen. Huvudorsaken till att invandringen inte förbättrar BNP per capita och de offentliga finanserna idag är att de som kommer till Sverige inte kan börja arbeta i den utsträckning som skulle behövas. Ett positivt bidrag till de offentliga finanserna förutsätter därför att integrationen på arbetsmarknaden förbättras markant.

Problemen med integration på arbetsmarknaden är i stor utsträckning begränsade till personer med låga kvalifikationer. Studier visar också att det sammanfaller med att kvalifikationer och förmågor har större betydelse för möjligheten att hitta arbete i Sverige än i de flesta andra länder eftersom Sverige har få enkla arbeten och höga löneställen. Arbetsmarknadsproblemen förs även vidare till senare generationer vilket innebär att integrationsfrågorna inte löser sig själva.

Vad innebär då en åldrande befolkning och invandring för penningpolitiken? Den åldrande befolkningen innebär att de offentliga utgifterna ökar, när bland annat behoven av äldreomsorg och sjukvård ökar.¹⁹ Även invandringen påverkar de offentliga finanserna, hur mycket beror främst på hur väl integrationen fungerar. Om integrationen fungerar sämre ökar invandringen den offentliga konsumtionen mer på kort sikt, eftersom det då tar längre tid för nyanlända att få ett arbete och de behöver ekonomiskt stöd och utbildning under tiden. Ökade offentliga utgifter spår på efterfrågan i ekonomin, samtidigt som den potentiella arbetskraften som invandrarna utgör inte kommer kunna täcka den högre efterfrågan när integrationen går långsamt. Resultatet kan därför bli ett ökat resursutnyttjande och ett ökat inflationstryck, och centralbanken kan därmed behöva höja räntan för att kyla av ekonomin. Om integrationen däremot fungerar bättre kan invandring öka ekonomins potential på kort sikt. Hjulen i ekonomin kan då snurra snabbare utan att inflationstrycket ökar allt för snabbt.

Även på längre sikt så beror effekterna på penningpolitiken på hur integrationen på arbetsmarknaden fungerar. Med sämre integration ökar inte tillväxten som den skulle kunna göra och den långsiktiga arbetslösheten blir högre än vad den skulle behöva vara. För att finansiera detta behöver de offentliga utgifterna vara högre. I ett sådant skeendet blir det alltså dubbel påverkan på de offentliga finanserna, både av en åldrande befolkning och bristande integration. Fungerar integrationen istället bra har invandringen positiva effekter på landets ekonomi och kan hjälpa till att minska trycket på de offentliga finanserna. Det

¹⁹ Förutom effekten på de offentliga finanserna har en åldrande befolkning även effekter på andra samband i ekonomin som är kopplade till sparandet och arbetsutbudet, vilka kan få konsekvenser för penningpolitiken i sig. Dessa samband ligger dock utanför fokus i den här artikeln.

är viktigt att alla beslutsfattare och institutioner förhåller sig till detta så att Sverige kan dra nytta av de fördelar som finns med en väl fungerande invandring, förutom de rent humanitära skälen till att ha en sådan.

Referenser

Aldén, Lina och Mats Hammarstedt (2016), "Flyktinginvandring – Sysselsättning, förvärvsinkomster och offentliga finanser", Rapport 2016:1 *Studier i finanspolitik*, Finanspolitiska rådet.

Borjas, George (2014), *"Immigration Economics"*, 1. Uppl. Harvard: Harvard University Press.

Calmfors, Lars, Petter Danielsson, Ann-Sofie Kolm, Tuomas Pekkarinen och Per Skedinger (2017), "Arbetsmarknadsekonomisk rapport – Tudelningarna på arbetsmarknaden", Arbetsmarknads-ekonomiska rådet.

Cortes, Patricia (2008), "The Effect of Low-skilled Immigration on US Prices: Evidence from CPI Data", *Journal of Political Economy*, vol. 116, nr 3, s. 381–422.

Dustmann, Christian, Tommaso Frattini och Ian P. Preston (2013), "The Effect of Immigration along the Distribution of Wages", *Review of Economic Studies*, vol. 80, nr 1, s. 145–173.

Edin, Per-Anders, Peter Fredriksson och Olof Åslund (2003), "Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants – Evidence from a Natural Experiment", *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 118, nr 1, s. 329–357.

Edin, Per-Anders, Peter Fredriksson, Hans Grönqvist och Olof Åslund (2009), "Bostadssegregationens effekter på flyktingbarns skolresultat", Rapport 2009:18, IFAU.

Ekberg, Jan (2009), "Invandringen och de offentliga finanserna", Rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) 2006:3, Finansdepartementet.

Engdahl, Mattias (2016), "Invandringens arbetsmarknadseffekter", Rapport 2016:11, IFAU.

Eriksson, Stefan (2010), "Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden", Bilaga 4 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2010:88.

Eriksson, Stefan, Lena Hensvik och Oskar Nordström Skans (2017), "Den svenska arbetsmarknaden och dess utmaningar", Rapport 2017:5, IFAU.

Flood, Lennart och Joakim Ruist (2015), "Migration, en åldrande befolkning och offentliga finanser", Bilaga 6 till Långtidsutredningen 2015, SOU 2015:95, Finansdepartementet.

Forslund, Anders, Linus Liljeberg och Olof Åslund (2017), "Flykting- och anhöriginvandras etablering på den svenska arbetsmarknaden", Rapport 2017:14, IFAU.

Frattini, Tommaso (2008), "Immigration and Prices in the UK", mimeo, Centre for Research and Analysis of Migration (CreAM), University College London.

Fredriksson, Peter och Olof Åslund (2005), "Påverkas socialbidragsberoende av omgivningen?", Rapport 2005:3, IFAU.

Förenta Nationerna (2017a), "World Population Prospects: The 2017 Revision" (<https://population.un.org/wpp/>).

Förenta Nationerna (2017b), "International Migration Report", ST/ESA/SER.A/403.

Gottfries, Nils (2010), "Fungerar den svenska lönebildningen?", bilaga 5 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2011:11, *Att skapa arbeten – löner, anställningsskydd och konkurrens*, SOU 2010:93.

Gould, David M. (1994), "Immigrant Links to the Home Country: Empirical Implications for U.S. bilateral trade flows", *The Review of Economics and Statistics*, vol. 76, nr 2, s. 302–316.

Hammarstedt, Mats och Mårten Palme (2012), "Human capital transmission and the earning of second-generation immigrants in Sweden", *IZA Journal of Migration*, vol. 1 nr 4.

Hassler, John (2018), "John Hassler: Tillväxten per capita är och blir historiskt låg", *DI Debatt*, 21 januari 2018.

Hatzigeorgiou, Andreas och Magnus Lodenfalk (2016), "Migrants' Influence on Firm-level Exports", *Journal of Industry, Competition and Trade*, vol. 16, nr 4, s. 477–497.

- Head, Keith och John Reis (1998), "Immigration and trade creation: Econometric Evidence from Canada", *Canadian Journal of Economics*, vol. 31, nr 1, s. 47–62.
- Heleniak, Timothy och Nora Sanchez Gassen (2016) "Scenarios for 2015-2080: The impact of migration on population and ageing" Nordiska ministerrådet, s. 4, Nordregio.
- Hunt, Jennifer och Marjolaine Gauthier-Loiselle (2010) "How Much Does Immigration Boost Innovation", *American economic journal: Macroeconomics*, vol. 2, nr 2, s. 31–56.
- Jaumotte, Florence, Ksenia Koloskova och Sweta C. Saxena (2016), "Impact of migration on income levels in advanced economies", Spillover notes 8, International Monetary Fund (IMF).
- Joyce, Patric (2017) "Inspiration för integration – en ESO-rapport om arbetsmarknadspolitik för nyanlända i fem länder", Rapport till Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO) 2017:7, Finansdepartementet.
- Kerr, William R. och William F. Lincoln (2010), "The Supply Side of Innovation: H-1B Visa Reforms and U.S. Ethnic Innovation", *Journal of Labor Economics*, 2010, vol. 28, nr 3, s. 473–508.
- Konjunkturinstitutet (2017), "Lönebildningsrapporten 2017", Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2018), "Lönebildningsrapporten 2018", Konjunkturinstitutet.
- Lewis, John och Matt Swannell (2018), "The Macroeconomic Determinants of Migration", Staff working paper nr 759, Bank of England.
- OECD (2016), "Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills", OECD Skills Studies, OECD.
- Olli Segendorf, Åsa och Tommi Teljosuo (2011), "Sysselsättning för invandrare – en ESO-rapport om arbetsmarknadsintegration", Rapport till Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO) 2011:5, Finansdepartementet.
- Ottaviano, Gianmarco I. P. och Giovanni Peri (2012), "Rethinking the Effect of Immigration on Wages", *Journal of the European Economic Association*, vol. 10, nr 1, s. 152–197.
- Parrotta, Pierpaolo, Dario Pozzoli, Mariola Pytlikova (2014), "The Nexus Between Labor Diversity and Firm Innovation" *Journal of population economics*, Springer; European Society for Population Economics, vol. 27, nr 2, s. 303–364.
- Partridge, Jamie och Harley Furtan (2008), "Immigration Wave Effects on Canada's Trade Flows", *Canadian Public Policy*, vol. 34, nr 2, s. 193–214.
- Rooth, Dan-Olof och Jan Ekberg (2003), "Unemployment and earnings for second generation immigrants in Sweden. Ethnic background and parent composition", *Journal of Population Economics*, vol. 16, nr 4, s. 787–814.
- Ruist, Joakim (2018), "Tid för integration – En ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering", Rapport till Expertgruppen för studier i Offentlig ekonomi (ESO) 2018:3, Finansdepartementet.
- Smith, Christie och Christoph Thoenissen (2018), "Migration and Business Cycle Dynamics", Discussion paper 2018/07, Reserve Bank of New Zealand.
- Storesletten, Kjetil (2000), "Sustaining Fiscal Policy Through Immigration", *Journal of Political Economy*, vol. 108, nr 2, s. 300–323.
- Sveriges riksbank (2015), "Osäkra effekter på arbetsmarknaden av den ökade invandringen", fördjupning i Penningpolitisk rapport, december.
- Walentin, Karl (2018), "Karl Walentin: Tillväxten är god jämfört med andra", *DI Debatt*, 1 februari 2018.
- White, Roger (2007), "Immigrant-trade Links, Transplanted Home Bias and Network Effects".
- Åslund, Olof och Dan-Olof Rooth (2007), "Do When and Where Matter?: Initial Labor Market Conditions and Immigrant Earnings", *Economic Journal*, vol. 117, nr 518, s. 422–448.